

роки Великої Вітчизняної війни, закладання дендропарку та інші, і все це створювалося «...не заради примхи або чисто зовнішнього ефекту, а від необхідності зайняти дітей взимку і влітку, в дощ і в спеку цікавою, корисною справою. Зайняти так, щоб у них вирости крила, засяяли очі від бажання здійснювати мрію, а потім – подарувати її людям. У цьому і полягає основне завдання педагогічного колективу, щоб підготувати дитину до свідомої соціалізації у суспільстві, де б дитина відчула насолоду, усвідомлювала радість досягнення успіху, причетності до великої справи» [2, с. 64].

Як керівник школи, О.А. Захаренко з великою відповідальністю ставився до формування педагогічного колективу, від якого значною мірою залежить успіх і досягнення навчального закладу, про що свідчать такі його висновки «... колектив учителів школи має бути сформований не випадково, а цілеспрямовано» [2, с. 73].

Феномен О.А. Захаренка полягає і в тому, що створивши авторську педагогічну систему школи, завжди думав про нові справи, нові ідеї, що спонукали до розвитку навчального закладу, до подальшого творчого пошуку. Сьогодні залишаються актуальними його думки і про розвиток освіти та роль вчителя у цьому процесі: «Якщо ще не все погано в освіті, то це завдяки мудрості, вірі і впевненості нашого вчителя, якого не зупинити і не залякати ні кризами, ні модними реформаціями. Любов'ю до дітей він жив, живе нині і довгі роки сятиме ясною зорею у серцях тих, хто робить перші кроки боротьби за життя в новому світі» [8, с. 7].

Отже, О.А. Захаренко зробив значний внесок не тільки у розвиток школи, яку очолював, але й у поглиблення педагогічної науки, теорії управління педагогічними системами, наповнив новим змістом діяльність педагогічного та учнівського колективу. Його педагогічні ідеї будуть актуальними, життєздатними ще не одне століття.

Література

1. Захаренко О.А. Школа: з неї все починається // Під прапором ленінізму, 19887. № 9, С. 72-76. педагогіка: Большая современная энциклопедия / Сост. Е.С. Рапацевич – Мн.: «Соврем. слово», 2005. – 720 с.
2. Захаренко О.А. Слово до нащадків. – К.: СПД Богданова А.М., 2006. 216 с.
3. Захаренко О.А. Роздуми, поради, мрії / Упорядник Н.В. Орлова – К.: Наконний світ, 2006. – 52 с.
4. Академік із Схнівки / За ред. А.І. Кузьмінського. – Черкаси : Вид. ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. – 448 с.
5. Захаренко О.А. Гордієві вузли сучасної школи. Як їх розв'язати? // Педагогіка толерантності. – 1999. – № 3 / 4.
6. Захаренко О.А., Мазурик С.М. Школа над Россю. – К.: Радянська школа, 1979. – 150 с.
7. Захаренко О.А. Творчі таємниці вчителів / Початкова школа», 1998, № 3.
8. Захаренко О.А. Серце учителя б'ється нерівно / Педагогічний вісник. 1995, № 1

Анотація. В статті розглядається розвиток виховного потенціалу сільської школи на гуманістических ідеях А. Захаренко.

Ключевые слова: сільська школа, учитель, гуманістическі ідеї.

Summary. The article examined the development of educator potential of rural school on the humanism ideas of O. Zakharenko.

Key words: rural school, teacher, humanism ideas.

Надійшла до редколегії 12.12.2011 р.

УДК 371.017:321.7

Постригач Н. О.

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ДЛЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО ГРОМАДЯНСТВА В ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

Анотація. У статті проаналізовано сутність демократичного громадянства нового типу та умови його формування в загальноєвропейському контексті. Обґрунтовано доцільність застосування європейського виміру у формуванні демократичного громадянства та необхідність підготовки вітчизняних вчителів до його імплементації в європейський освітній простір.

Ключові слова: демократичне громадянство, вчителі, освітній простір.

Постановка проблеми. Розвиток демократії в сучасній Україні тісно пов'язаний з реальним дотриманням прав кожної людини, утвердженням суспільного плюралізму, активізацією громадських сил щодо управління різними сферами суспільного життя. Обраний державою напрям створює для нашої країни значні можливості інтегруватися в соціально-економічне середовище європейського простору, розширити можливості вибору для українських громадян.

Формування демократичного громадянства нового типу здійснюється ефективно в межах освітнього процесу: через навчання школярів, підготовку вчителів до усвідомленої

соціальної толерантності, необхідності міжкультурного діалогу. Ці підходи набувають особливого значення в діяльності європейських шкіл. Демократична освіта стає пріоритетною стратегією і сучасної освітньої політики України: розроблена Концепція громадянської освіти в Україні, підготовлена низка навчальних програм з питань європейського вибору для старшокласників, студентів [2, 6].

З огляду на це, підготовка вчителів є одним з найбільш важливих заходів для зміцнення європейських знань і громадянської освіти. Слід розширити можливості для підвищення кваліфікації вчителів, доповнюючи, таким чином, курси підвищення кваліфікації, які педагогічні працівники зобов'язані проходити раз на п'ять років. З огляду на швидкість, з якою відбуваються зміни у знаннях і суспільстві, існує потреба у гнучкій і частішій підготовці, яка дозволить забезпечити постійне оновлення і відновлення компетентностей вчителів [1, 6].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У педагогічній науці накопичено значний досвід дослідження окремих аспектів означеної проблеми. Зауважимо, що сутність громадянськості, її роль у розвитку вітчизняної освіти активно досліджували видатні педагоги-класики: Г. Ващенко, В. Сухомлинський. Важливо відмітити у цьому зв'язку й історико-педагогічний доробок таких зарубіжних дослідників, як Я. Корчак, М. Монтессорі, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, С. Френе тощо.

Так, зміст і умови формування громадянської компетентності особистості; сучасний стан громадянської культури та громадянської компетентності молоді досліджувалися у працях відомих науковців Ю. Азарова, Г. Алмонда, О. Беляєва, О. Безрукової, С. Верби, Р. Гери, Р. Даля, Т. Зорина, І. Корольова, Е. Козлова, Б. Лихачова, А. Маркової, Є. Мединського, О. Овчарук, Ю. Підлісної, О. Пометун, Л. Снігур В. Степаненка, В. Століна та інших.

Проблема формування громадянської зрілості та виховання громадянина висвітлена у наукових працях вітчизняних та зарубіжних науковців Т. Абрамян, А. Адлер, П. Блонського, М. Боришевського, К. Вейнберга, О. Волжиної, Р. Вудса, К. Джанга, Дж. Дьюї, О. Газмана, Г. Гревцевої, Ж. Завадської, Г. Кершенштейнера, А. Макаренка, Т. Мироненко, Х. Мюнклера, Ч. Паттерсона В. Радула, В. Струманського, В. Сеніної, О. Сухомлинської, Р. Хмелюк, К. Чорної та інших.

Різні аспекти професійного становлення майбутнього вчителя, зокрема, його підготовка до здійснення громадянського виховання висвітлювалися у наукових працях В. Андрущенко, Є. Бондаревської, О. Вишневіського, Л. Вовк, Ф. Гонаболіна, В. Журавльова, Н. Кузьміної, Ю. Кулюткіна, Л. Кондрашової, В. Оржехівського, Л. Печуркіної-Шумейко, В. Постового, М. Рагозіна, Ю. Руденка, В. Сластьоніна, М. Стельмаховича, Б. Ступарика, В. Сухомлинського, І. Тисячник, Р. Хмелюк та ін.

Таким чином, здійснений аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми нашого дослідження показав про недостатнє або часткове висвітлення проблеми професійної підготовки вчителів до демократичного громадянства в загальноєвропейському контексті, що і стало **метою нашої статті**.

Завдання наукової розвідки – обґрунтувати доцільність застосування європейського виміру у формуванні демократичного громадянства та необхідність підготовки вітчизняних вчителів до його імплементації в європейський освітній простір.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційні моделі освіти не забезпечують повною мірою розвиток необхідного сучасній демократії типу активного, освіченого та відповідального громадянина. Вони мало відповідають вимогам соціального, економічного, політичного й культурного середовища, яке стрімко змінюється. Нарешті, такі моделі не надають учням (студентам) можливостей досліджувати та обговорювати складні соціальні й політичні проблеми, оскільки головна увага приділяється академічним знанням.

Таким чином, необхідні нові форми освіти, які б готували учнів (студентів) до реальної участі в суспільному житті та одночасно б спиралися й на теорію, і на практику; враховували б реальні проблеми, актуальні для учнів (студентів) та суспільства; а також існували б у межах формального навчального плану та участі кожного у шкільному (студентському) житті тощо.

Необхідність розвитку подібних форм освіти ставить нові вимоги до професійної діяльності вчителя. Йдеться про необхідність отримання нового знання, опанування нових

навчальних технологій, пошук нових шляхів і створення нових форм професійних відносин – як із колегами, так і з учнями. Особливої уваги потребує трактування подій і тенденцій сучасності, розвиток критичного мислення, співробітництво та професійна незалежність.

Необхідно по-новому сприймати теорію навчання демократії – від ідеї освіти, яку отримують лише від учителя, до навчання через досвід, участь і самостійне навчання. Тому видається доцільним виокремити ці три елементи концепції освіти для громадянства (ОДГ): знання й усвідомлення; вміння і навички; установки й цінності, які по суті взаємопов'язані. Йдеться про те, що демократичне громадянство може бути не лише самостійним предметом академічного навчання, а, насамперед, спрямоване на практичну діяльність. Ці три елементи концепції ОДГ співвідносяться з чотирма вимірами активного громадянства: *політичним; правовим; соціальним; економічним.*

Вчитель може виступати експертом, дія якого розглядається як інтеграція знання, поведінки, навичок, поглядів і цінностей. Учитель як експерт також означає: здатність розуміти абстрактні поняття, наявність високого рівня самосвідомості, здатність приймати етичні рішення, брати на себе відповідальність, займатися активною суспільною діяльністю. Кожен із цих вимірів передбачає наявність конкретного знання й усвідомлення, вмінь і навичок, установок і цінностей. Опанування ними допомагає тим, хто навчається, інтегруватися в суспільство, спираючись на культурні традиції і тенденції розвитку своїх країн; хоче знайти роботу і брати участь у прийнятті політичних рішень.

Професійні компетентності, необхідні вчителям для викладання курсу з ОДГ, повинні бути логічно пов'язані з їхньою активною життєвою позицією та відповідальним громадянством. Ці компетентності можна розділити на кілька загальних категорій: знання предмета та навчального плану, наявність навичок щодо методів викладання, здатність організовувати власну діяльність та співпрацювати з людьми, прагнення до професійного удосконалення.

Зважаючи на необхідність зміцнювати й розвивати ідеї виборної демократії, Рада Європи та Європейський Союз прагнуть до розвитку нових загальноєвропейських форм освоєння демократичних цінностей [5, 8].

У 1997 р. Рада Європи ініціювала масштабний проект з освіти для демократичного громадянства, цілі якого полягали у необхідності: визначення ключових концептуальних положень навчання демократичного громадянства; розвитку стратегії викладання й навчання; розроблення й контролю за інноваційною практикою навчання на так званих “ділянках демократії”.

Проект спрямований на формування нового підходу до ОДГ на основі стратегічного принципу “знизу-вгору” та поєднання ідей різноманітної практики. Проект заснований на загальноєвропейських цінностях, передбачає розвиток активної громадянської позиції через навчання упродовж усього життя як у межах формального, так і неформального освітнього середовища.

На вибір такого підходу вплинула прийнята в 1999 р. Радою Європи “Декларація та програма освіти для демократичного громадянства, заснованого на правах і обов'язках громадян”. У цьому документі зазначено, що навчання демократії повинно стати “значущим компонентом всієї освітньої, виховної, культурної та молодіжної політики і практики” [2, 2].

Через рік міністри освіти європейських країн прийняли “Краківську резолюцію і проект керівних принципів навчання демократії”. У цьому документі подається нове визначення демократії, пропонуються нові виміри чинної концепції громадянської освіти, переглядаються форми навчання й викладання. Зокрема, утверджується ідея про демократичне суспільство як таке, якому притаманні кілька вимірів, у тому числі політичний, правовий, соціальний та економічний. Також у документі підкреслюється, що демократичне суспільство є актуальним не лише на регіональному чи національному, а й на європейському та світовому рівнях.

Відповідно до Резолюції міністрів освіти держав-членів Ради Європи (2000) [7], *громадянська освіта* ґрунтується на процесуальному та багатовимірному підході до громадянства, що включає: 1) *політичний вимір* – участь у процесі прийняття рішень та використання політичної влади; 2) *правовий вимір* – знання та використання прав громадянина та дотримання його

обов'язків; 3) *культурний вимір* – повага до історії і культури інших народів, внесок у розбудову мирних міжнародних відносин; 4) *соціальний та економічний вимір* – боротьба з бідністю та відчуженням, пошук нових форм праці і зміцнення громади, виявлення економічних чинників розвитку демократичного суспільства; 5) *європейський вимір* – усвідомлення єдності та багатоманітності європейської культури, навчання жити в європейському контексті; 6) *глобальний вимір* – усвідомлення та сприйняття глобальної солідарності [3,3].

Принципи і зміст освіти для демократії розглядаються також у Рекомендаціях Комітету міністрів (2002) про навчання демократичного громадянства. У Рекомендаціях наголошується, що ОДГ повинна перебувати в центрі освітньої політики й реформ та бути “визначальною з точки зору головної мети Ради Європи – розвитку вільного, заснованого на терпимості й справедливості суспільства”.

Також визначається такий підхід до ОДГ, який охоплює усі види формальної та неформальної освітньої діяльності, спрямовані на виховання активних та відповідальних громадян, які поважають права інших людей; прагне до розвитку соціальної згуртованості, взаєморозуміння, міжкультурного та міжрелігійного діалогу, а також солідарності у встановленні рівності між чоловіками та жінками, розвитку мирних відносин між людьми; є інноваційним з точки зору організації та управління освітніми системами, формування навчального плану й методів викладання.

Власне, ОДГ недоцільно розглядати у контексті окремого шкільного чи академічного предмета, методу викладання, діяльності навчального закладу, характеру формування освітнього середовища, навчального ресурсу, суб'єктів освіти чи відповідного періоду навчання. Освіта для демократичного громадянства – це особливий феномен освіти людини упродовж усього її життя. ОДГ охоплює різні концепції формальної й неформальної освіти; програми та ініціативи, наприклад, громадянську й політичну освіту, права людини, міжкультурну і глобальну освіту, освіту, спрямовану на стійкий розвиток тощо.

Тому ОДГ доцільно також розглядати як комплексний механізм розвитку орієнтованих на цінності знань, які готують громадян до активного життя в умовах плюралістичної демократії. Так, у Рекомендаціях зазначається, що ОДГ розвиває самосвідомість, критичне мислення, свободу вибору, стверджує спільність цінностей, повагу до різноманітностей, конструктивні відносини між людьми і мирне врегулювання конфліктів, а також глобальну перспективу – якості й цінності, які є значущими як для особистого розвитку кожного громадянина, так і для демократичного суспільства в цілому.

Згідно з оприлюдненою у 2000 р. Лісабонською стратегією, а також “Робочою програмою поетапного досягнення цілей, які поставлені перед освітніми системами Європи” (2002 р.), Європейський Союз вніс до своїх завдань стратегію розвитку громадянської активності, реалізація якої дозволить створити Європу як “висококонкурентну й динамічну (засновану на знаннях) економіку світу; суспільство, здатне до стійкого економічного зростання та високого рівня соціальної згуртованості” [2, 5].

Політика активного громадянства стала визначальною для Болонського процесу, що вплинуло на формування цілей розвитку вищої освіти, Європейської стратегії навчання та Європейської молодіжної політики. Стосовно молоді, у 1991 р. в документі Європейської Комісії “Новий імпульс для європейської молоді” сказано про необхідність утворення нових форм європейського управління, заснованих на незалежності та громадянській активності молоді, а у доповіді “Європейське управління” ключовими принципами здорового демократичного управління визнано принципи відкритості, участі, підзвітності, ефективності й послідовності [2].

Підхід ЄС до освіти для громадянства Союзу декларує: «Кожний громадянин держави-члена Європейського Союзу є громадянином Союзу. Це громадянство доповнює національне громадянство і не замінює його» (Договір про запровадження Європейської Конституції, Частина I, Стаття 8).

Інститут громадянства Європейського Союзу був закріплений Маастрихтським договором, проте більшість людей все ще нічого про це не знають. Дивлячись на свій

червоний європейський паспорт, вони навіть ніколи не замислюються про той важливий факт, що їхня країна згадується на другому місці після Європейського Союзу. Дійсно, переважна частина громадян ЄС навряд чи знають про те, яких результатів досягнуто і як працює система ЄС. Але ще гіршим є те, що більшість громадян ЄС не тільки не мають достатньої поінформованості, вони не мають інтересу. Для них Європа «занадто далеко» і надає дуже мало можливостей для громадянської дії. Вони не відчувають жодних зобов'язань перед Європейською «співдружністю», байдужі до історичного виміру інтеграційного процесу; вони не поділяють запропонований ЄС погляд на їхнє власне життя і на майбутнє їхніх дітей; не розуміють, що як європейці, у «Новій Європі» вони мають і поділяють певні невід'ємні права, але разом з тим — і певні громадянські обов'язки [1, 4].

Незважаючи на те, що певні знання на тему «Європа» включено до більшості національних навчальних планів і програм країн-членів ЄС, їх викладання ставить перед освітою для європейського громадянства таку основну проблему:

- з однієї сторони, звичайно ж, немає офіційно визнаного шкільного (академічного) предмета під назвою «Європейське громадянство»; отже, коректніше говорити про «Європейський вимір у (національній) громадянській освіті», що складається з певних більш-менш добре визначених додаткових знань, вмінь та компетентностей, пов'язаних з Європейським Союзом, але це часто обмежується оглядом історії інтеграції та найголовніших органів і політик ЄС.

- з іншої сторони, а також з огляду на еволюцію європейського політичного, соціального і правового Союзу, який ґрунтується на Конституції, все більше і більше осіб, відповідальних за прийняття рішень у освітній галузі, усвідомлюють, що для того, щоб громадяни ЄС відігравали активну роль у Європейському Союзі, їх необхідно краще підготувати і надати їм кращі повноваження. Причиною цього є те, що Європейський Союз передає не тільки європейське громадянство; все більше і більше він утверджується як наднаціональне формування, яке у багатьох галузях має вагомніше значення, ніж відповідні держави [1, 4].

У Звіті Ради Європи щодо реалізації проекту з виявлення «компетентностей» вчителя по відношенню до навчання демократичної громадянськості наголошується на контексті компетентнісного підходу, оскільки сьогодні від учителів вимагається збільшення кількості нових компетентностей (колективна, розвивальна) тощо.

Крім того, у «Загальних принципах ЄС щодо компетентностей вчителя» наголошується на роботі і в суспільстві: «...вчителі "мають зрозуміти фактори, які створюють соціальну згуртованість і відчуження в суспільстві і бути в курсі етичного виміру суспільства знань. Вони повинні бути в змозі ефективно працювати з місцевим співтовариством, партнерами і зацікавленими сторонами у сфері освіти" [4, 6].

Згідно з дослідженнями Пітера Бретта, основними доменами для компетентності стосовно освіти для демократичного громадянства (ОДГ) є такі: 1) концепції та виміри навчальної програми для ОДГ (ОДГ знання і розуміння); 2) навчання та навчальні заходи, які розвивають ОДГ в різних контекстах:

- а) планування, управління класом, навчання та оцінювання;
- б) ОДГ в дії – Партнерство та участь Спільноти.
- 3) Проблеми особистісного та професійного розвитку, пов'язані з ОДГ [4, 8].

Цільовою аудиторією для оволодіння Компетентністю в галузі ОДГ є наступні особи: усі вчителі; учителі-тренери; особи, які визначають політику; директори педагогічних коледжів; тренери в післядипломній освіті; розробники Ресурсу / Підручника; Лідери Програми / Розробники Курсу [4, 9].

Яким чином організовані компетентності? 1) Короткий виклад того, що означає компетентність? 2) Приклади способів, якими вчителі – початківці можуть надати свідчення про оволодіння різними компетентностями через свою класну практику. 3) Приклади навчальних заходів, які можуть бути реалізовані в університеті або школі. 4) Прогресивний набір пропонувананих навчальних заходів, які ґрунтуються на тому, що вчителі, школи та

заклади педагогічної освіти можуть визначити, де вони були "на рівні" у зв'язку з їх знанням і розумінням викладання різних аспектів громадянства, а отже, – те, якими можуть бути їх "наступні кроки" [4, 10].

Таким чином, безсумнівно, чому міністри освіти з Ради Європи 47 держав – членів, в їх Заключній Декларації Постійної конференції Європейських Міністрів Освіти (Стамбул, травень 2007 року), наголосили про громадянську компетентність як одну з п'яти компетентностей для сприяння демократичній культурі та соціальній згуртованості (бути іншими: міжкультурна компетентність; багатомовна компетентність; соціальне зобов'язання; солідарність на основі світогляду; і мультиперспективність) [6].

Висновки. Таким чином, роль учителя в розвитку демократичного навчання через активні, спільні підходи має вирішальне значення. Успіх виховання демократичної громадянськості і освіти в галузі прав людини істотно залежать від професії вчителя. За останні роки в Україні можна спостерігати певний прогрес щодо впровадження інноваційних форм громадянського виховання та громадянської освіти у навчально-виховний процес вищих педагогічних навчальних закладів. Демократизація освітньої діяльності дає змогу педагогам використовувати різноманітні, альтернативні засоби навчання та виховання учнів. Подолання розриву між риторикою про необхідність виховання демократичної громадянськості, усвідомлення того, що може статися насправді в різних місцевих і національних контекстах на практиці; застосування *європейського виміру до формування демократичного громадянства*, а саме – усвідомлення єдності та багатоманітності європейської культури, навчання жити в європейському контексті – вимога сьогодення.

Література

1. Вчимося бути справжніми громадянами [Електронний ресурс] // Північний інформаційний бюлетень, який публікується в рамках проекту «Громадянська освіта — Україна», фінансованого програмою Європейського Союзу для України. – №3. – 12 с. – Режим доступу: <http://www.civiced.org.ua/eng/docs/Newsletter%2003.pdf>
2. Освіта для демократичного громадянства : посіб. для підготов. вчителів з питань освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини (вдосконалена версія – вересень 2007) / [Р. Голлоб, Е. Хаддлстон, П. Крапф та ін.]; пер. з англ. та адапт. Л. М. Ващенко; за ред. Е. Хаддлстона; заг. ред. укр. версії: Н. Г. Протасова. – К. : НАДУ, 2009. – 92 с. – (Навчання і життя в демократії).
3. Стан і підходи до громадянської освіти в Україні [Електронний ресурс]. – 31 с. – Режим доступу: http://www.ippo.edu.te.ua/files/gromad_osvita/gromad_osvita_stan_ta_pidhody.pdf
4. Brett P. What knowledge and skills do teachers need to educate for democratic citizenship effectively? [Electronic resource] / Peter Brett// Report on a Council of Europe project to identify teacher 'competences' in relation to Education for Democratic Citizenship (EDC). – PPT. -10 p. – Access mode: <http://escalate.ac.uk/downloads/4796.ppt>
5. Durr K., Spajic-Vrkas V., Ferreira-Martins I. Strategies for learning democratic citizenship / K. Durr, V. Spajic-Vrkas, I. Ferreira-Martins // Council of Europe, Strasbourg, DECS/EDU/CIT (2000) 16, pp. 31-32 (Стратегії навчання демократичного громадянства).
6. Preface [Electronic resource]. ID_7423_Support citizens 23/02/09 9:14 Page 9. – Access mode: <http://book.coe.int/ftp/3259.pdf>
7. Project on "Education for Democratic Citizenship": Resolution, adopted by the Council of Europe Ministers of Education at their 20 session in Cracow, Poland, 15-17 October, 2000. – Strasbourg, Council of Europe. Doc. DGIV/EDU.CIT (2000) 40.

Анотація. В статті проаналізовано сутність демократического гражданства нового типа и условия его формирования. Обоснована целесообразность применения европейского измерения в формировании демократического гражданства и необходимость подготовки отечественных учителей к его имплементации в европейское образовательное пространство.

Ключевые слова: демократическое гражданство, учителя, образовательное пространство.

Summary. The article analyzes the nature of democratic citizenship, a new type and conditions of its formation in the common European context. The expediency of the European dimension in the formation of democratic citizenship and the need to prepare local teachers for its implementation in the European educational space.

Key words: democratic citizenship, teachers, educational space.

Надійшла до редколегії 02.12.2011 р.

УДК 378.372.781

Радзівіл Т. А.

ІННОВАЦІЙНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ ДО НАВЧАННЯ МУЗИКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація. Автор досліджує проблеми інноваційної підготовки студентів педагогічного коледжу до навчання музики молодших школярів. У статті розглядаються умови підготовки студентів та принципи проведення індивідуальних занять.

Ключові слова: нововведення в освіті, інноваційна педагогічна діяльність, об'єкти інновацій, новітні технології, принципи проведення індивідуальних занять.